

PROSTOR

19 [2011] 1 [41]

ZNANSTVENI ČASOPIS ZA ARHITEKTURU I URBANIZAM
A SCHOLARLY JOURNAL OF ARCHITECTURE AND URBAN PLANNING

POSEBNI OTISAK / SEPARAT | OFFPRINT

ZNANSTVENI PRILOZI | SCIENTIFIC PAPERS

184-199 DRAGICA BAREŠIĆ
JASMINA SIROVEC

ROKOV PERIVOJ U ZAGREBU

PREGLEDNI ZNANSTVENI ČLANAK
UDK 712.253 (497.5 ZAGREB)

ST ROK'S PARK IN ZAGREB

SUBJECT REVIEW
UDC 712.253 (497.5 ZAGREB)

SVEUČILIŠTE
U ZAGREBU,
ARHITEKTONSKI
FAKULTET
UNIVERSITY
OF ZAGREB,
FACULTY
OF ARCHITECTURE

ISSN 1330-0652
CODEN PORREV
UDK | UDC 71/72
19[2011] 1[41]
1-280
1-6 [2011]

Af

SL. 1. TLOCRTNA KOMPOZICIJA ROKOVA PERIVOJA, IZVORNO MJERILO 1:2000

FIG. 1 PLAN OF ROCCO GARDEN, ORIGINAL SCALE 1:2000

DRAGICA BAREŠIĆ,¹ JASMINA SIROVEC²

¹GRADSKI URED ZA PROSTORNO UREĐENJE, IZGRADNJU GRADA, GRADITELJSTVO, STAMBENE I KOMUNALNE POSLOVE I PROMET
HR – 10000 ZAGREB, REPUBLIKE AUSTRIJE 18

²ZAVOD ZA PROSTORNO UREĐENJE GRADA ZAGREBA
HR – 10000 ZAGREB, REPUBLIKE AUSTRIJE 18

PREGLEDNI ZNANSTVENI ČLANAK

UDK 712.253 (497.5 ZAGREB)

TEHNIČKE ZNANOSTI / ARHITEKTURA I URBANIZAM

2.01.04 – POVIJEST I TEORIJA ARHITEKTURE
I ZAŠTITA GRADITELJSKOG NASLIJEĐA

2.01.05 – PEJSAŽNA ARHITEKTURA

ČLANAK PRIMLJEN / PRIHVAĆEN: 1. 3. 2010. / 9. 6. 2011.

¹CITY OFFICE FOR PHYSICAL PLANNING, CONSTRUCTION OF THE CITY, UTILITY SERVICES AND TRANSPORT
HR – 10000 ZAGREB, REPUBLIKE AUSTRIJE 18

²CITY BUREAU FOR PHYSICAL PLANNING ZAGREB
HR – 10000 ZAGREB, REPUBLIKE AUSTRIJE 18

SUBJECT REVIEW

UDC 712.253 (497.5 ZAGREB)

TECHNICAL SCIENCES / ARCHITECTURE AND URBAN PLANNING

2.01.04 – HISTORY AND THEORY OF ARCHITECTURE
AND PRESERVATION OF THE BUILT HERITAGE

2.01.05 – LANDSCAPE ARCHITECTURE

ARTICLE RECEIVED / ACCEPTED: 1. 3. 2010. / 9. 6. 2011.

ROKOV PERIVOJ U ZAGREBU

ST ROK'S PARK IN ZAGREB

ALEXANDEROVE STUBE
GROBLJE ROKOVAC
LJETNIKOVC
ROKOV PERIVOJ
ZAGREB

ALEXANDER STAIRS
ROKOVAC CEMETERY
SUMMER HOUSES
ST ROK'S PARK
ZAGREB

Rokov perivoj jedinstveni je perivoj u topografskoj slici grada, brežuljak koji spaja Donji i Gornji grad. U urbanističkoj slici grada ističe se po vizuri na Donji grad i svojoj doživljajnoj slici, a njegova su specifičnost ljetnikovci i umjetnička kolonija kojima pripada. U članku se analiziraju obilježja Rokovog perivoja, njegove mijene kroz povijesni razvoj, očuvanost povijesne matrice, mogućnosti obnove te njegov značaj u povijesti okolnog prostora grada Zagreba.

St Rok's Park is the unique example of gardens in the topography of Zagreb, a hill connecting Lower and Upper Town. In the city's urban matrix it gives a prominent view to Lower Town. Its specific features include summer residences and the artists' colony to which it belongs. The paper analyzes the characteristics of St Rok's Park, its changes through history, the state of the historic core, renovation possibilities, and its significance in the landscape history of Zagreb.

UVOD

INTRODUCTION

Rokov perivoj obuhvaća prostor samog perivoja, okolni prostor uz kapelu sv. Roka te dio padina prema jugu koje granice s vrtovima objekata smještenih uz Ilicu (Sl. 2.). Izvorna namjena ovoga današnjega zelenog prostora bila je drukcija. Na tom se prostoru, naime, nalazilo Rokovo groblje ili Rokovac.¹ Funkcija groblja zadržana je sve do 2. srpnja 1877. godine kada se ono zatvara i napušta jer je 1876. otvoreno novo središnje groblje – Mirogoj.² U skupštini Gradskog zastupstva 1904. godine zaključeno je da se bivše Rokovo groblje pretvori u perivoj nakon što se dovrši prekapanje. Uz posjed Streljane predviđeno je da se izgrade stube koje će voditi na buduci „Rokovac” (ujedno je zaključeno da se u Ilici kroz kućni br. 40 ‘načini’ prolaz u Tuškanac). Rokovo groblje prekopano je 1909. godine, kada je ureden i perivoj. Tijekom vremena perivoj će okružiti vile uglednih i bogatih zagrebačkih građana, a stube i tuškanački prolaz ostvarit će se između dva svjetska rata.

Rokov perivoj nije samo parkovna vrijednost Zagreba, nego i arhitektonska. Uz kapelu sv. Roka, kao prva i najdominantnija zgrada koja je i zaštićena kao spomenik kulture, Rokov perivoj čini i osam obiteljskih vila, sagrađenih od 1910. do 1934., te Alexanderove stube izvan obuhvata, od Dežmanove ulice do Rokova perivoja. Svojim bočnim položajem nenaglašene u kompoziciji, stube su često nepravedno zanemarene. One su ujedno i najjači parkovno-arhitektonski objekt ovoga pro-

stora. Danas taj prostor nije zaštićen kao spomenik prirode, ali to se namjerava uskoro učiniti. Zaštićena je jedino kapela sv. Roka, upisana 1974. godine u Registar nepokretnih spomenika kulture Regionalnoga zavoda za zaštitu spomenika kulture u Zagrebu. Ograničenje se, međutim, odnosi i na čitavu česticu 1930 k.o. Centar, stara izmjera 1218/1 k.o. Grad Zagreb, upisanu u zemljišno-knjižni uložak broj 25, k.o. Grad Zagreb.³

Ovaj je članak pokušaj da se Rokov perivoj, zajedno s okolnim prostorom sjevernoga dijela grada, objedini u cjelinu radi prikazivanja prostornih mijena kao logičan slijed u cilju isticanja vrijednosti pojedinih parkovnih elemenata i zaštite vrijednosti prostora u hrvatskoj kulturi, budući da se i danas pridaje prevelika važnost tomu prostoru. Koristeni su pritom svi dostupni izvori, stručna i znanstvena literatura, stručni elaborati, stare karte i gradske institucije (Gradski zavod za zaštitu spomenika kulture i prirode, Zavod za prostorno uređenje grada Zagreba, Državni arhiv grada Zagreba, Muzej grada Zagreba, Regionalni zavod za zaštitu spomenika kulture i prirode, Arhiv Župe sv. Marka u Zagrebu), a konzultirane su i osobe nadležne za zaštitu perivoja. Svi podaci osnova su za analizu promjena u perivoju i oko njega.

PREOBRAZBA PROSTORA NAPUŠTENIH/PRESELJENIH ZAGREBAČKIH GROBLJA

SPATIAL TRANSFORMATION OF THE ABANDONED/DISLOCATED ZAGREB CEMETERIES

Po svomu geografskom položaju Zagreb je uvijek bio na braniku od turskih nasrtaja, u vjekovnoj borbi, pa se sve do 19. stoljeća nije mogao potpuno razviti. Gradile su se do tada utvrde koje su od početka 18. stoljeća, kada je minula opasnost od neprijateljskih nasrtaja, počele gubiti svoju svrhu, pa su ih postupno stali zanemarivati i rušiti. Kao i u drugim srednjoeuropskim gradovima, u Zagrebu se poslije napuštanja utvrda razvija vijenac vrtova i nasada neposredno uz njih, s vanjske strane. U gradovima koji su smješteni u ravnici taj je vijenac vrtova i nasada dopuštao razvoj prostranijih cjelina, dok se u zagrebačkom Gornjem gradu pružao tik uz zidine.

Devetnaesto je stoljeće najtemeljitiije utjecalo na fizionomiju Zagreba, donijelo je nov tip

¹ Nekada je u Zagrebu svaka župa imala svoje groblje pa je nakon kuge 1647. godine na tadašnjoj Peneznoj gorici sagrađena zavjetna kapela Zagrepčana sv. Roku, a pokraj nje i nešto podalje prema sjeveroistoku razvilo se novo groblje – Rokovo groblje ili Rokovac. [HORVAT, 1942: 28]

² SZABO, 1971: 122

³ RGZZSK – Rješenje br. 02-UP-I-967/1, N-669, Zagreb, 31.12.1974.

gradskih kuća i ulica, plan izgradnje Donjega grada i izgradnju ljetnikovaca u sjevernim sumovitim predjelima. Do početka 19. stoljeća na sadašnjem užem dijelu Zagreba nalazilo se mnogo manjih zupnih groblja koja su nastala prema srednjovjekovnom običaju da se mrtvi pokapaju u crkvi i oko nje. Mnoga od njih zauzimala su vrlo lijepe položaje u nizinjskim predjelima, a naročito na obroncima Medvednice.

U svomu tisućgodišnjem razvoju grad Zagreb postupno je zauzimao sve veće područje i ta mala župna groblja našla su se odjednom u izgrađenim dijelovima grada. To mnoštvo malih groblja zaobilazilo je grad u svome razvoju koliko je god to bilo moguće, sve dok ona nisu bila potpuno zapuštena. Župna groblja upotrijebljena su za razne nove gradske namjene: za parkove, trgovce, izgrađivanje stambenih kuća, bolnica ili za cestovne površine. Mnoga od njih sačuvala su u novomu gradskom tkivu vrlo lijepe javne zelene površine. Najprirodnije je i bilo da su se groblja pretvarala u parkove jer je tu već postojala vriedna vegetacija pa bi se malim zahvatima dobio gotovo park. Raznolikost položaja – brijeg ili nizina, te raznolikost postojećeg i novozasadenog bilja čine te parkove vrlo privlačnima.

PERIVOJI GORNJEGA I DONJEGA GRADA TE NJIHOVO POJAVLJIVANJE I NESTAJANJE KROZ STARE KARTE I PROSTORNO-PLANSKU DOKUMENTACIJU

GARDENS IN UPPER AND LOWER TOWN AND THEIR EMERGENCE AND DISAPPEARANCE SEEN IN OLD MAPS AND PHYSICAL PLANNING DOCUMENTS

U 19. stoljeću doneseni su prvim regulatornim osnovama propisi o građenju, koji su se odrazili na izgradnju i izgled grada. Donji grad počeo je dobivati svoj pravilni oblik nakon građevnih propisa iz 1857. godine, kada je propisan pravilan raster ulica s pravim kutovima na krizanjima. Urbanističkim planom iz 1865. godine i onim iz 1887.-1889. godine bilo je zacrtano područje guste i pravilne mreže ulica i trgova u ravnici Donjega grada, bile su planirane ceste – spojnice s perifernim naseljima seoskog karaktera u blizini Save, koja su na taj način približena gradu, a bili su planirani i putovi po sjevernoj, brežuljkastoj osnovici Zagreba i izgradnja ljetnikovaca u

tome području (Sl. 3.). Da je bila predviđena izgradnja tih područja, može se zaključiti i po zabrani da se gradi „...u donjem Tuškancu od Streljane do Sofijina puta...” I doista su od 1887. godine građani počeli podizati ljetnikovce na tadašnjem Josipovcu.⁴ Prva regulatorna osnova Zagreba iz 1865. godine nije mogla duže razdoblje zadovoljiti potrebe grada jer je on relativno brzo rastao. Zato se 1883. godine pojavilo pitanje nove regulatorne osnove. Pred gradskom skupštinom iznio je vijećnik Hudovski činjenicu da se glavni grad Zagreb sve više širi i da je potrebno dosadašnju regulatornu osnovu promijeniti te uzeti u obzir i one dijelove gradova na koje se dotadašnja osnova ne obazire.⁵ Prema tome, trebalo je napraviti novu regulatornu osnovu. Četiri godine poslije gradsko je zastupstvo na skupštini 1. kolovoza 1887. godine prihvatilo novu regulatornu osnovu koju je 8. veljače 1888. godine potpisao ban Khuen-Héderváry. Ona je sačuvana u gotovo identičnom nacrtu iz 1889. godine. O radu na toj regulatornoj osnovi napisao je anonimni pisac iz 1891. godine ovo: „Milan Lenuci izradio je kao gradski inženir regulatornu osnovu za grad Zagreb koja je kasnije služila dotičnom povjerenstvu za podlogu rasprave. U toj osnovi dolazi prvi put do izražaja novi perivoj od Zrinjskog trga do novog kolodvora, te od Botaničkog vrta do Sveučilišnog trga. Zatim je izradio osnovu za uređenje Jelacićevog trga sa kazalištem na istočnoj strani, osnovao i izveo perivoje na Akademickom i Nadbiskupskom trgu, te sve novije perivoje u Tuškancu i Zelengaju.”⁶ Godine 1887. Milan Lenuci razvija ideju perivoja i podiže ih na razinu svećanih prostora grada. Njegovi planovi za sjeverni dio grada toliko su prirodni da izgledaju kao i da nisu planirani. On slijedi ono što nalazi, oblik tla i čovjekovo povijesno iskustvo na tom tlu.

U svezi s regulatornom osnovom iz 1887. gradsko je poglavarstvo 21. kolovoza 1888. godine donijelo „Naredbu kojom se uslijed rješenja visoke kraljevske hrvatsko-slavonsko-dalmatinske zemaljske vlade odjela za unutarnje poslove od 8. veljače 1888. broj 30.063 g. 1887. nadopunjuje građevni red za grad Zagreb”, iz koje se vidi u točki I.II da je „Zabranjeno podizati zgradah u donjem Tuškancu od Streljane do Sofijina puta, na Sofijinom putu i u Radničkom dolu od sada postojećih kućah dalje prema sjeveru”.⁷ Iz toga se vidi da je bila planirana izgradnja putova u sjevernoj brežuljkastoj okolici Zagreba i izgradnja ljetnikovca u tome predjelu. Od 1887. godine građani su počeli podizati ljetnikovce na tadašnjem Josipovcu. Impuls za izgradnju tog područja dan je naseljavanjem redovnica magdalenki koje su na mjestu nekadašnjega isusovačkog samostana sagradile crkvu 1879. i otvorile „industrialno-kućanski zavod”. Godine 1888. već se izdaju dozvole za „ljetnike na Josipovcu”. Vlada odstupala zemljište, gradi cestu i daje olaksice za izgradnju.⁸

SL. 2. POLOŽAJ ROKOVA PERIVOJA U ŠIROJ SLICI GRADA ZAGREBA, IZVORNO MJERILO 1:5000

FIG. 2 DISPOSITION OF ST ROK'S PARK IN THE MAP OF ZAGREB, ORIGINAL SCALE 1:5000

4 DOBRONIC, 1983: 152

5 DAZG – Zapisnik skupštine zastupstva sl. i kr. glavnog grada Zagreba od 26. i 31. siječnja 1883.

6 DOBRONIC, 1983: 153

7 DOBRONIC, 1983: 152

8 DOBRONIC, 1960: 280

SL. 3. ROKOV PERIVOJ 1862.
FIG. 3 ST ROK'S PARK, 1862

SL. 4. ROKOV PERIVOJ 1911., IZVORNO MJERILO 1:4000
FIG. 4 ST ROK'S PARK, 1911, ORIGINAL SCALE 1:4000

Buđenje interesa za prirodu i vrtu umjetnost pod utjecajem J. J. Rousseaua i njegove krilatice „Vratimo se prirodi”, koje je počeo još u 18. stoljeću, nastavlja se u kontinuitetu – od zamisli Maksimira, preko vrta biskupa Alagovića na Novoj Vesi i ostalih vrtova vezanih za gospodarstva svojih vlasnika, prvih privatnih gradskih vrtova (Felbingerov u Radićevoj 70, Dömötörffiyev u Ilici 10), preko uličnih drvoreda, uređivanja tuškanacke sume i izgradnje Josipovca, koji je planski pretvoren u prvu ‘cottage četvrt’ u Zagrebu. Razvoju vrtne umjetnosti svakako je pridonijela i razboritost gradske vlade koja je poticala izgradnju i uređenje vrtova, pogotovo razvoj sjevernoga dijela grada. Osobitu brigu posvetila je gradska općina uređenju javnih trgova, cesta i nasada. Najljepši ukras nekoga grada čine njegovi nasadi i perivoji. Prirodne predispozicije Zagreba iskorištene su na najbolji mogući način izgradnjom perivoja i parkova. Temelj povoljnom razvoju javnih nasada stvoren je zaključkom gradske skupštine od 28. prosinca 1902. godine kojim grad preuzima brigu o zelenim površinama. Gradska vlada zapošljava vrtlara i uređuje tzv. Vrtljariju na Cvjetnoj cesti te za održavanje zelenih površina određuje iznos od 25.000 kruna.⁹ U obrazloženju osnove građevnog reda za slobodni i kraljevski glavni grad Zagreb iz 1894. godine predviđaju se najbolje lokacije za ljetnikovce u zelenilu. Još se jedna prilika pružila Zagrebu u drugoj polovici 19. stoljeća da se obogati zelenilom i šetalistima. Bilo je to ukidanje malih groblja u raznim dijelovima grada, zaključeno 1876. godine kada je otvoreno skupno groblje na Mirogoju.

Dva glavna stara groblja, Rokovo i Jurjevsko, pretvarana su postupno u parkove. Rokovim perivojem dobio je Josipovac (Sl. 4.) svoj logičan zeleni završetak na jugoistočnoj strani. Jurjevskim perivojem dobili su građani šetaliste na krasnom položaju s izvanrednim vi-

dikom, i to vrlo blizu Gornjega grada. Otvaranje Mirogoja, općega skupnog groblja, na bivšem Gajevu posjedu bila je značajna novost za Zagreb. To je označilo početak likvidacije malih starih groblja koja su postala neestetsko i nehigijensko opterećenje za mnoge dijelove grada. Novo središnje groblje na Mirogoju otvoreno je 1876. godine, a 3. veljače 1876. godine prvi je tu pokopan Miroslav Singer, učitelj gimnastike „Hrvatskog sokola”. Stara su groblja redom napuštana: Jurjevsko 30. travnja 1876., Rokovo 2. srpnja 1877., groblje sv. Tome 9. veljače 1879., Vojničko groblje 10. rujna 1879., sv. Petra 7. veljače 1879., dva židovska groblja: podno sv. Roka 6. ožujka 1877. i drugo kod Petrove ulice 14. srpnja 1878. godine.¹⁰

U dotadašnjim planovima grada groblja su često bila zanemarivana. Godine 1864. dovršena je izrada katastarske mape Zagreba koja u legendi ima posebno obilježene crkve, javne zgrade, kuće, klijeti, vrtove, perivoje, voćnjake, vinograde, pašnjake i livade, oranice, šume, potoke i groblja, i to posebno kršćanska i židovska.

U svome djelu „Župa Sv. Marka” iz 1896. godine Janko Barle piše i o Rokovu groblju: „Uz crkvicu Sv. Roka bilo je od početka groblje. Tu su se pokapali najviše siromasi, a kasnije, kad je bilo na drugih mjestah premalo prostora pokapali su ovdje i građane. Godine 1851. su groblje znatno razširili te kupili u tu svrhu od gospodične Kanizaj zemljište za 1000 forinti. Čitavi prostor su ogradili da nije moglo blago koje je onuda paslo na groblje. Sada je groblje opet zapušteno, a poštivanje prema pokojnikom bi tražilo da bi se ono barem za silu ogradio, dok se posvema ne napusti.”¹¹

⁹ *** 1902: 44, 48

¹⁰ SZABO, 1971: 122

¹¹ BARLE, 1896: 92

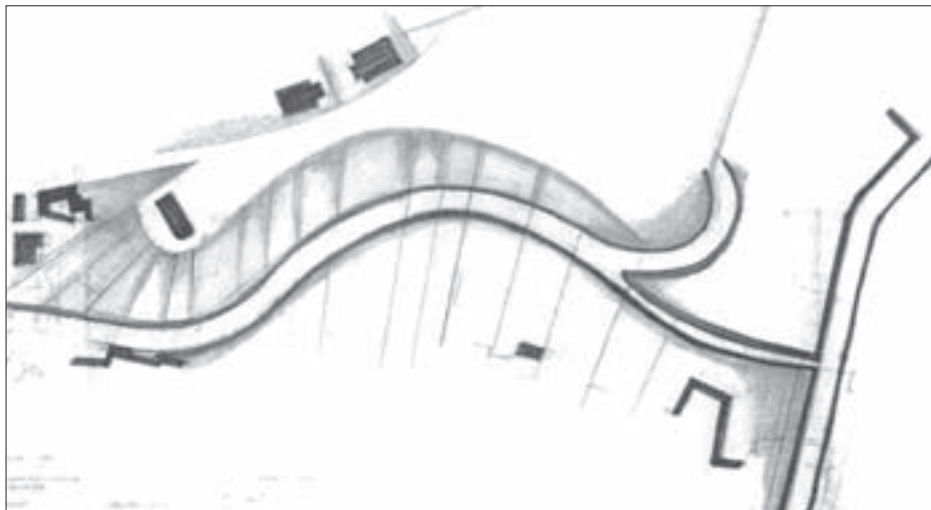
Premda je Rokovo groblje bilo u početku za siromahe, poslije su tu pokapani i drugi građani. U „Novostima” br. 307 od 4. studenoga 1930. tiskan je odlomak u kojem se upravo o tome govori: „Siromahe pokapali su kod Sv. Roka i Sv. Jurja, a odličnije građane, gospodu od gradskog poglavarstva i svećenike sahranjivali su u grobnicama ili kriptama, koje su se nalazile također u crkvi Sv. Marka.”¹² Ipak je na Rokovu groblju poslije pokopan i veći broj građana. Na Rokovu groblju bio je pokopan i hrvatski skladatelj Vatroslav Lisinski, zatim hrvatski političar Dragojlo barun Kušan i osnivač hrvatskoga narodnog muzeja Mijat Sabljar.¹³

Uz to je katoličko groblje na ovom prostoru postojalo i židovsko groblje. Židovi su tada imali još jedno svoje groblje u Petrovoj ulici (na dijelu sklopa današnjeg Rodilišta). Nakon što je 1909. godine pretvoren u perivoj, ovaj je prostor postao jednim od omiljenih parkova Zagrepčana. Tako ga i Zrinjevcan opisuje u reviji „Zagreb” u veljači 1940. godine: „Od negdašnjih groblja nastali su na Griču Perivoj Srpanjskih Žrtava i Rokovac. Rokovački perivoj ili Rokovac ili Rokovo groblje nastalo je prema tadašnjem običaju diljem 15. i 16. vijeka kao jedno od pokapališta grada Griča uz Jurjevsko i ostala, na jednom od najljepših obronaka grada tik nad savskom ravnicom. Tu je na otkup zavjeta gradske općine prigodom utruća kuge u 17. vijeku podignuta kapelica istoimenog sveca, odakle se pruža prema jugu, zapadu i istoku prekrasan vidik nad grad, njegove mnogobrojne tornjeve i kupole, a u daljini sa svijetlim trakom Save.”¹⁴

ROKOV PERIVOJ

ST ROK'S PARK

• **Smještaj perivoja u gradu** – Rokov perivoj jedan je od najljepših zagrebačkih parkova. Smješten je na južnoj padini jednog od brežuljaka Medvednice koji se spuštaju u grad čineći tako sjevernu stranu Zagreba bogatu zelenilom. Svojim položajem u središtu grada, tek nekoliko desetaka metara sjeverno od Ilice te iznad Britanskog trga, vrlo je pristupačan. Pristup perivoju moguć je s tri strane. Zapadni prilaz, od Britanskog trga, jest Rokova ulica kojom se dolazi na jugozapadnu stranu perivoja, od kapele sv. Roka. Iz Dežmanove ulice pristup je moguć s istoka Alexanderovim stubama, dok je sa sjevera pristup moguć Ulicom Ivana Gorana Kovacića, nekadašnjim Josipovcem, kojem je kao koloniji ljetnikovaca okruženih zelenilom Rokov

SL 5. M. LENUCI: REGULACIJA ROKOVCA, CESTA OD TRGA GROFA L. PEJAČEVIĆA DO ROKOVA PERIVOJA, 1911.

FIG. 5 M. LENUCI: REGULATION OF ST ROK'S CEMETERY, ROAD LEADING FROM COUNT L. PEJAČEVIĆ SQUARE TO ST ROK'S PARK, 1911

perivoj bio logičan završetak. S južne strane pristup nije moguć jer se tu nalazi strma padina s voćnjacima i vrtovima koji pripadaju zgradama u Ilici.

• **Povijesni razvoj perivoja** – Milan Lenuci radi 1911. godine (Sl. 5.), u sklopu Regulatorne osnove grada Zagreba, plan za cestu od Britanskog trga (tada Trga grofa Ladislava Pejačevića) do Rokova perivoja. Plan nije obuhvatio samo Rokovu cestu nego i spojni put od prolaza Tuškanac do te ceste. Trasa vodi u pozadini Ilice, južnom padinom brežuljka. Plan ima karakter prometnog povezivanja dviju važnih točaka i svladavanja velike visinske razlike novom trasom koja – umjesto stare na zapadnom obronku brežuljka – zbog veće dužine omogućava lakši uspon. Plan odlikuje krivulja, blaga, logično položena u teren, zmijolika, kao šetnica kroz pejzaž. Na samom početku skicizno je ucrtana zgrada na sjevernoj strani i nema tragova parceliranja. Spojni put sa stubištem povećava pejzažni karakter ideje. Inženjer Karlo Vajda supotpisuje projekt. Iako je ovaj plan odobren od vlade i prihvaćen od skupštine gradskog zastupstva, ostao je neizveden. Na Rokov perivoj i dalje vodi stara Rokova ulica koja nakon dva ostra zavoja, nakon što skreće s Britanskog trga, vodi u ravnoj liniji i u usponu do perivoja.¹⁵

Inženjeri Milan Lenuci i Hugo Ehrlich izradili su zajedno i prostorno rješenje kojim smanjuju površinu perivoja, jer rade sjeverno i južno od planirane prometnice novu parcelaciju, unutar koje planiraju izgradnju ukupno 15 vila – na sjevernoj strani deset, a na jugoistočnoj pet. Planiraju novu kolnu prometnicu koja spaja Arnoldovu na jugozapadnoj strani kod Britanskog trga i Kovacićevo ulicu na sjevernoj strani (Sl. 6.).

Za razliku od ovih Lenucijevih planova koji nisu provedeni, 1936. izgrađena je jedna dru-

¹² HORVAT, 1942: 28

¹³ HORVAT, 1942: 28

¹⁴ ZRINJEVCAN, 1940: 47

¹⁵ FRANKOVIĆ, 1988: 104

SL. 6. H. EHRLICH: REGULACIJA ROKOVA GROBLJA 1910.,
IZVORNO MJERILO 1:500
FIG. 6 H. EHRLICH: REGULATION OF ST ROK'S CEMETERY,
1910, ORIGINAL SCALE 1:500

SL. 7. ALEXANDEROVE STUBE
FIG. 7 ALEXANDER STAIRS

ga, pješačka komunikacija, a to su Alexandrove stube (Sl. 7.) koje vode iz Dežmanove ulice na perivoj. Autor projekta je Antun Ulrich, a izvodi ih u sklopu Gradskog građevnog ureda uklopivši ih u prirodnu zelenu padinu, slijedeći njezinu konfiguraciju. Time dobiva posebnu oblikovnu vrijednost jer svojim blagim zavojem te lomom i mijenjanjem smjera u gornjem dijelu pridonosi osobitom doživljaju. Jedinstveno oblikovano i smješteno u pejzažu, stube s ogradom, rukohvatom, stupovima i svjetiljkama te potpornim zidovima čine integralno djelo. Pomno oblikovanje tih stuba prerasta funkciju i nužne estetske zahtjeve te postaje izvanredno autorsko djelo. Na sjevernom se dijelu Rokov perivoj nastavlja na nekadašnji Josipovac. U 19. stoljeću, kada se počelo vrjednovati prirodne vrijednosti, odlučeno je započeti izgradnju podno tuškanackih suma, na Josipovcu. Građeni su ljetnikovci u zelenilu i Josipovac je dobio svoj logičan završetak, u zelenilu, stvaranjem Rokova perivoja na jugoistočnoj strani.

Rokov perivoj uklopljen je kao jedan od gradskih parkova i u sve urbanističke planove, te planove razvoja i obnove grada, osim u Generalnom urbanističkom planu (GUP) iz 1971. godine, kada se područje Rokova perivoja predlaže za stambenu namjenu i veće parkirališne zone za tada planirana dva središta (uz današnju Ulicu Republike Austrije i središte Donjega grada). U odnosu na sve planove, GUP 1971. godine najagresivnije uvodi

novi promet i novu izgradnju, narušavajući urbanu strukturu Donjega grada postignutu u 19. stoljeću.

Kritika Eugena Frankovica u časopisu „Čovjek i prostor” br. 322 (1/1980.)¹⁶ govori da je najteži prekršaj protiv spomeničkih vrijednosti Gornjega grada i Kaptola bilo planiranje tzv. ‘sjeverne tangente’ kojom bi se promijenio karakter ne samo povijesnih prometnica i prostora nego i ambijenta u neposrednoj blizini, a i široj okolici trase koja prolazi od Vlaske ulice uz park Ribnjak, preko Kaptola i uz Kaptolski zid, pa preko Tkalciceve ispod Gornjega grada kroz Dubravkin put i Tuškanac u Zelenogaj i na Britanski trg, te Rokov perivoj.

U GUP-u grada Zagreba 1986. godine utvrđena su, između ostalog, i polazišta za planiranje prostornoga razvoja grada. Generalnim planom predviđa se da se u gusto izgrađenom gradskom prostoru za zelenilo namijene i manje postojeće neizgrađene površine. U oblikovanom smislu naglasili bi se i neki karakteristični postojeći i budućni elementi te bi se izdvojile i manje danas postojeće zelene površine. Kao ciljeve i smjernice prostornog razvoja treba valorizirati zatečeno stanje s unapređenjem već postojećih vrijednosti, kao što su pejzažne, povijesne, hortikulturne i druge površine.¹⁷

U sklopu Provedbenog urbanističkog plana (PUP) Donji grad 1987. godine obrađivan je i Rokov perivoj.¹⁸ U zahvatu je park-suma Rokova perivoja i donjega dijela Tuškanca, koja se nadovezuje na središnji dio grada. Izuzetna je vrijednost i rijedak fenomen da je relikv autohtone vegetacije vezan za ‘srce’ – središnji dio grada. Blizina urbanog tkiva modificirala je prirodni razvoj vegetacije, šume hrasta kitnjaka i običnog graba u kvalitetne pješačke staze. Zbog ekološkog značenja prostora, osim obvezne zaštite zahtijeva se sanacija i nadopuna biljnog fonda. Također je potrebna bolja gradska komunalna opremljenost. Predlaže se i uređenje padine Rokova perivoja.

• **Tlocrtna kompozicija Rokova perivoja** – Otkako je 1909. Rokovo groblje pretvoreno u perivoj, ovaj se prostor nije bitno mijenjao. Premda su postojali i drugi, radikalniji prijedlozi uređenja Rokova perivoja, zacrtani čak i u nekim planovima grada (GUP 1971.), nije se pristupilo njihovoj provedbi. U neobjavljenom rukopisu dr. Žarka Domljana iz 1982. godine „Kapela Sv. Roka”, pisanog u povodu 300-godišnjice posvećenja kapele, a koji se nalazi u arhivi crkve sv. Blaža u Za-

¹⁶ FRANKOVIC, 1980: 20

¹⁷ UZGZ-GUP – Polazišta za planiranja prostornog razvoja grada, Zagreb, 1982: 6

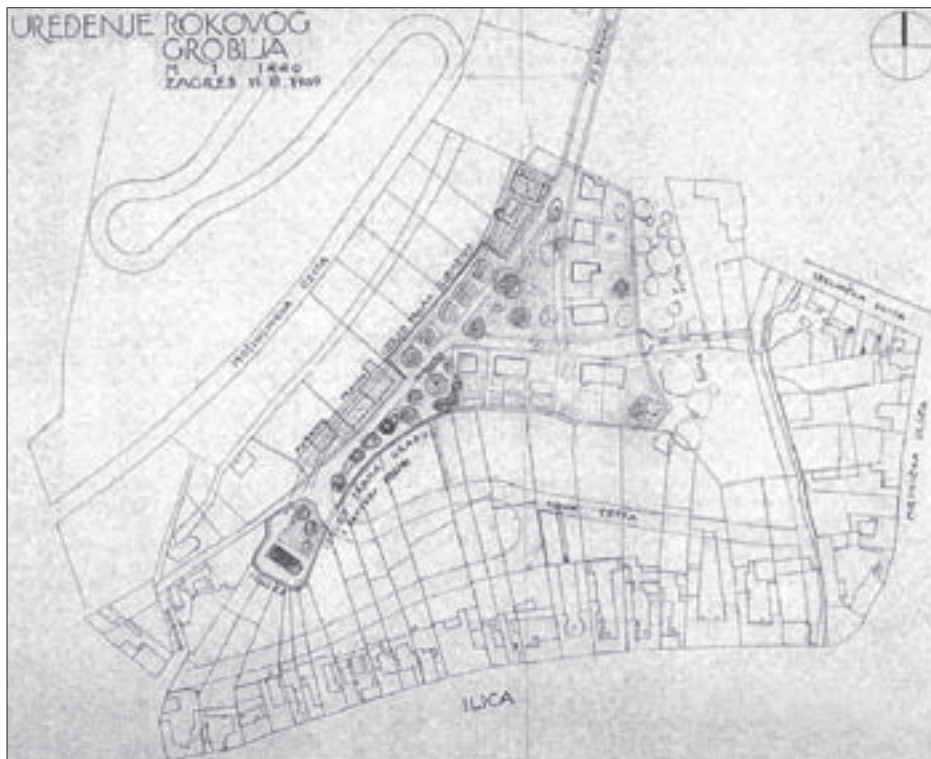
¹⁸ UZGZ-PUP – Donji grad, Tuškanac, Rokov perivoj i padine sjeverno od Ilice, Zagreb, 1987: 47, 48

grebu, navodi se da je plan Rokova perivoja izradio Viktor Kovačić početkom 20. stoljeca (Sl. 8.), kada i počinje izgradnja toga prostora kao svojevrsna kolonija umjetnika (Auer, Frangeš, Kljaković, Babić, Nasta Rojc, Hegeđušić). Viktor Kovačić u planu iz 1909. godine predviđa na južnoj padini ulicu paralelnu s Ilicom, s početkom na ušću Rokove ulice i trga, te je spaja s novom ulicom. Novoplaniranu ulicu naziva Nova cesta koju povezuje s Ilicom i Streljačkom (današnja Dežmanova ulica). Sljedeća planirana komunikacija jest povezivanje Rokovca sa spomenutom ulicom, malo sjevernije smješta stube (povezane s istočnom padinom Rokovca) okružene vilama.

Od tadašnjeg plana izgrađena je današnja Dežmanova ulica i zadržana komunikacija s istočne strane, Alexanderove stube. Ideju ulice paralelne s Ilicom nastavio je Ehrlich. Vidikovce on ostavlja na južnom i zapadnom dijelu te planira prostor zdenca za kip R. Frangeš-Mihanovića, a to je i danas zadržano u parkovnoj slici perivoja. Predviđaju se i terase s „izgledima prema Sljemenu i prema gradu i Savskoj dolini“. Privatnim vilama i javnim parkom pomiruje Kovačić gradske planove s privatnom inicijativom. Kovačić i Ehrlich formiraju novo rezidencijalno područje visoke razine i nov javni park da što bolje iskoriste prostor za individualnu privatnu izgradnju. Godine 1910. na mjestu terase-vidikovca na Rokovu perivoju („o kojoj se snuje od 1909. godine“) nastat će mala umjetnička kolonija – ansambl vila s vrtovima naglašene arhitektonske vrijednosti.

Vizija uređenja Rokova perivoja u projektima od 1909. do 1927. godine zasnovana je na ideji preobrazbe periferijskog područja Zagreba u modernu rezidencijalnu četvrt usklađivanjem privatnog i javnog interesa. Javni interes za taj prostor nije bio toliko snažan za realizaciju zahvata urbanizacije Rokova perivoja. Od cijelog projekta prvobitne ideje urbanih vila (terasa-vidikovaca) iz 1912. godine, u revidiranom se projektu iz 1918. godine predviđa samo izgradnja vila. Gradska zemljišta i prostor zapadnog dijela terasa-vidikovaca smanjuje se i ustupa umjetnicima: Nasti Rojc-Šenoa, Robertu Frangeš-Mihanoviću, Ljubi Babiću, Jozi Kljakoviću.

Na nacrtu grada Zagreba iz 1923. godine, koji je sastavio gradski građevni odsjek, plan je bitno drukčijeg izgleda nego što je to ovaj današnji. Iako je autor te ideje nepoznat, pretpostavlja se da je to Milan Lenuci koji je prilikom izrade regulatorne osnove grada iz 1889. godine planirao i sjeverne zagrebačke obronke. Na ovom planu također je ucrtana i cesta (kao i u rješenju Lenucija i Ehrlicha iz 1910. godine) koja vodi od Iličkog (Britanskog) trga do Alexanderovih stuba koje se izvode poslije, ali već su naznačene u tlocrtu. Trasa je te nove ceste u pozadini Ilice, južnom

SL. 8. UREĐENJE ROKOVA GROBLJA, V. KOVAČIĆ, 1909.
FIG. 8 DESIGN PLAN OF ST ROK'S CEMETERY, V. KOVAČIĆ, 1909

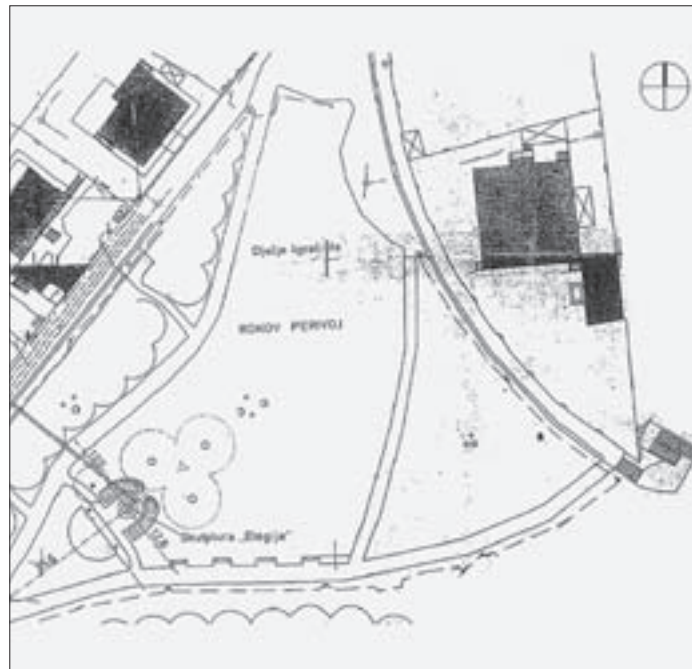
padinom brežuljka. Velika visinska razlika svladana je novom trasom koja zbog veće dužine omogućava blaži uspon. Krivulja je blago, logično položena u teren, zmijolika, kao šetnica kroz pejzaž. I u planu Rokova perivoja prisutna je krivulja koja je znak prepoznavanja Lenucijevih planova, kao rezultanta beskrajnog niza urbanih čimbenika. Konceptija perivoja bila je geometrijska, vezana za os sjeverozapad-jugoistok. Dominantne su tri zelene površine, ovalna te iznad nje dvije gotovo simetrične i trokutastog oblika koje u dijelu gdje se sastaju opet sadržavaju motiv

SL. 9. ROKOV PERIVOJ 1971., IZVOD IZ GENERALNOGA URBANISTIČKOG PLANA 1971., IZVORNO MJERILO 1:10000
FIG. 9 ST ROK'S PARK, MASTER PLAN FROM 1971, ORIGINAL SCALE 1:10000

SL. 10. „ELEGIJA”, BRONČANA SKULPTURA DJEVOJKE NA ZDENCU, AUTOR R. FRANGES-MIHANOVIC
FIG. 10 ELEGY, BRONZE SCULPTURE OF A GIRL AT A FOUNTAIN, SCULPTOR R. FRANGES-MIHANOVIC

SL. 11. M. KRANJC I J. PIBERNIK: POSTAV SKULPTURE „ELEGIJA” I UREĐENJE PROSTORA ROKOVA PERIVOJA
FIG. 11 M. KRANJC AND J. PIBERNIK: POSITION OF THE ELEGY SCULPTURE AND DESIGN PLAN OF ST ROK'S PARK

ovala, ali ovaj put praznog. Za razliku od današnjeg stanja bitno je manja zelena površina, dok staze zauzimaju puno veći prostor. Plan nije izveden u takvom obliku.

U Regulatornoj osnovi za Rokovu ulicu i okoliš iz 1931. godine, koja precizno i istančano regulira način izgradnje duž strme ceste do crkve, ucrtana je i ulica kojom se Pejačevićev trg (današnji Britanski trg) planiralo povezati s Josipovcem. Iz nje odvojak zavojem vodi do male terase u Rokovoj ulici, prije nego što ona skrene uzbrdo prema sjeveru. Danas nisu sagrađeni odvojak i terasa, a Arnoldova ulica s dvije kuće 'batrljak' je ulice na južnoj padini Rokovca, koja se prvi put javlja u planu Viktora Kovačića iz 1909. godine.

Današnji izgled perivoja (Sl. 1.) u svome tlocrtu nosi pomalo čak i neku krutost kao rezultat ne pretjerano poklonjene pozornosti ovom prostoru. Nacr Zagreba gornjeg iz 1862. godine pokazuje prostor tadašnjega Rokova groblja s ucrtanom kapelom sv. Roka i grobljem razdijeljenim s nekoliko staza. Upravo te staze u određenoj su mjeri preuzete i zadržane u današnjoj koncepciji. Stara staza, koja je prostor groblja dijelila u dva dijela, zadržana je, a njoj su dodane još dvije staze. Prva je produžetak donjeg dijela na istočnu stranu prema Alexanderovim stubama na kojima se spaja s još jednom ophodnom stazom oko perivoja. Otprilike na sredini povučena je još jedna nova staza koja spaja ophod i ovu stazu, a paralelna je sa sjevernim dijelom starog puta. Tako i danas postoje tri staze koje dijele prostor parka – jedna južna koja prati liniju brijega, položena uz njegov rub, i

dvije druge koje teku prema sjeveru usmjeravajući ovaj prostor prema tuškanackoj šumi, ne povezujući ta dva prostora samo vizualno nego i fizički, i to Kovačicevom ulicom.

Rokov perivoj kao zeleni završetak Josipovca ovakvom je postavom još jače potenciran u tome sklopu. Ovi su putovi prostor perivoja podijelili na četiri dijela. Prvi prostor nalazi se južno i proteže se od kapele sv. Roka do Alexanderovih stuba, slijedeći liniju brijega, sa sjeverne strane omeđen posljunčenom stazom, a s južne vrtovima zgrada u Ilici. Preostali prostor podijeljen je u tri paralelna dijela. Prvi od njih proteže se duž Rokove ulice i podijeljen je s četiri manja zemljana puteljka koji se gotovo i ne naziru. Središnji je prostor centralan u cijeloj kompoziciji (Sl. 12.), usmjeren prema tuškanackoj šumi, s kojom je vizualno povezan. U tom dijelu postoji i manje dječje igralište. Treći dio trokutastog oblika ima na svome istočnom dijelu prislonjene stube koje predstavljaju jedinu komunikaciju na toj strani.

Koncepcija perivoja, onakav kakav je danas, slijed je prošlosti sa zadržanim starim putovima i središnjim mjestom za spomenik, skulpturu „Elegije”. Uvjeti uređenja prostora za spomenutu skulpturu iz 1992. godine jedan su od zahvata predviđenih u sklopu uređenja Rokova perivoja. Na središnjoj površini Rokova perivoja šetaće će dočekivati „Elegija” – brončana skulptura djevojke na zdencu (Sl. 10.), djelo kipara Roberta Franges-Mihanovića koje će postaviti grad Zagreb i tako ispuniti obvezu prema gđi Ivi Franges koja je gradu darovala vrijednu zbirku umjetnina sto je pri-

SL. 12. ROKOV PERIVOJ
FIG. 12 ST ROK'S PARK

padala tom poznatom hrvatskom umjetniku. Skulpturu nage djevojke koja se polijeva vodom iz zdenca, u prirodnoj veličini, s reljefima prizora iz Danteova Pakla, Čistilišta i Raja, Mihanović je izradio 1910. godine s namjerom da je postavi na negdašnjem groblju uz crkvu sv. Roka. Dvije godine poslije izlivena je u bronci, ali nije postavljena u parku. Tadašnjim je čudorednim gradskim ocima, naime, smetala njezina golotinja pa je sklonjena u Modernu galeriju, a od 1945. godine do 1994. bila je u Gliptoteci Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti. Arhitekt Mihajlo Kranjc iz Gradskog zavoda za planiranje razvoja i zaštitu čovjekova okoliša, u suradnji s arhitekticom Jasenom Pibernik, izradio je prijedlog uvjeta uređenja prostora za tu skulpturu (Sl. 11.). Napravljene su i geodetske snimke te je određeno da se „Elegija” postavi na osunčanom, jugozapadnom dijelu središnje površine Rokova perivoja, prema dječjem igralištu. S kruznoga kamenog popločenja, okružena travnjakom i ukrasnim grmljem, skulptura gleda na jugozapad i šetaće, a prilazi joj se stazama s bočnih putova. Prema ugovoru s donatoricom Frangesove zbirke, „Elegiju” su na Rokovu perivoju trebali postaviti do 1993. godine. No, s obzirom na to da se zbog loših vremenskih uvjeta nisu mogli obaviti građevinski radovi, postavljena je u proljeće 1994. godine. Tom je lijepom skulpturom Rokov perivoj svakako upotpunjen i obogaćen.

GRAĐEVINE ROKOVA PERIVOJA

BUILDINGS IN ST ROK'S PARK

Kapela sv. Roka – Kapela sv. Roka (Sl. 13.) najveća je arhitektonska vrijednost ovoga prostora, a nalazi se na jugozapadnom dijelu perivoja na katastarskoj čestici broj 1930. Zagreb je u prošlosti često pogađala kuga. Godine 1647. pojavila se opet, i to i na kaptolskoj i na gradskoj strani, pa se i jedna i druga gradska vlast zavjetovala da će sagraditi kapelu sv. Roka da bi „Bog po njegovom nagovoru očuvao grad od kužnih bolesti”. Prva je sagrađena kapela na gradskoj strani. Još iste 1648. godine, kada je prestala epidemija kuge, počeli su stanovnici Gradeca graditi kapelu sv. Roka na brežuljku koji se tada zvao Penezna gorica. Svatko je morao nešto raditi – i muškarci i žene, i gospoda senatori i građani obrtnici. Dovožili su građevno kamenje iz Vrapčica i Gračana, prevozili pijesak i vapno pa od toga radili žbuku koju su trebali zidari. Istodobno su gradski tesari izrađivali gra-

đevno drvo za krov, a stolari vrata i prozore.¹⁹ Tako je za godinu dana bila izgrađena kapela. Gradnja je dovršena 1649. godine, ali nad vratima stoji uklesana godina 1655. Možda je te godine dovršeno unutarnje uređenje kapele, tj. oltar, npr. propovjedaonica i klupe, ili dovršeno groblje uz crkvu. Tu je kapelu 26. srpnja 1682. godine posvetio biskup Martin Borković.

Kapela je jednobrodna, s poligonalnom apsidom koja je iste širine, ali nešto niža od broda. Njen je svod zasjecen rebrima. Zvonik je nizak, pravokutnog tlocrta, krovista u obliku četverostrane piramide, a pokriveno je biber-crijepom. U kapeli se nalazi drven, polikromni i pozlaćeni barokni oltar. Tijekom stoljeca kapela sv. Roka više je puta obnavljana. Već 1692. godine, a zatim i 1742., spominje se da je bila u vrlo lošem stanju. Temelji su bili vrlo slabi i vlažni zbog ilovače pa su se zidovi počeli razilaziti. Obnova je dovršena do 1767. godine. Početkom 19. stoljeca rade se dva nova žrtvenika – sv. Antuna i sv. Rozalije. U potresu 1880. godine kapela je bila toliko oštećena da se čak razmišljalo i da ju se sruši, no tome se odlučno usprotivio župnik Antun Leopold Fetzter. Obnova je dovršena 1884. kada je ponovno potaracana cementnim pločama.²⁰ I u 20. stoljeću slijedile su još tri obnove; prva 1907.-1914.,²¹ zatim tornja nakon 1933. i posljednja temeljita obnova koja do danas još nije izvedena do kraja. Kapela sv. Roka upisana je u registar Regionalnog zavoda za zaštitu spomenika kulture u Zagrebu 31. prosinca 1974. godine pod brojem 02-UP-1-967/1.²²

SL. 13. KAPELA SV. ROKA, 1955., IZVORNO MJERILO 1:100
FIG. 13 CHAPEL OF ST ROK, 1955, ORIGINAL SCALE 1:100

¹⁹ HORVAT, 1942: 29

²⁰ BARLE, 1896: 92

²¹ ŽSM, G.III 2XV1

²² RGZZSK – Rješenje broj 02-UP-1-967/1, N-669; Zagreb, 31.12.1974.

Sl. 14. H. EHRLICH: ROKOV PERIVOJ BR. 8, 1914.
FIG. 14 H. EHRLICH: HOUSE AT 8 ST ROK'S PARK STREET,
1914

Rokov perivoj br. 1 – Kuća Leopoldine i Roberta Auera prva je zgrada sagrađena na Rokovu perivoju. Iz građevnog uloška br. 1416 Porezne općine Zagreb, Gornji grad, vidi se da su Leopoldina i Robert Auer na česticama 2500/1/b/2, 2502/3/b i 2503/1 sagrađili jednokatni ljetnikovac prema nacrtu arhitekta Kovačića.²³ Ova je kuća bez sumnje jedno od Kovačićevih najboljih djela. Nacrt je izraden 1911. godine. U toj se zgradi on oslobađa svih konvencionalnosti i stvara originalan arhitektonski oblik koji nije samo dokaz njegove izuzetne darovitosti nego predstavlja ujedno sintezu nekih od najpoznatijih iskustava na području obiteljske arhitekture u to doba. Na prvo mjesto stavlja jednostavnost, praktičnost i udobnost stanovanja, čime su automatski postali suvišni elementi eklektičke arhitekture.

Rokov perivoj br. 2 i 3 – Još jedno Kovačićevo djelo nalazi se na Rokovu perivoju br. 3, a Robert i Ženka Frangeš upisani su kao vlasnici ove zgrade. Kuća je prizemnica za stanovanje i umjetnički atelijer, izgrađena na katastarskoj čestici broj 2517/1 u 1/2, 2504/1 u 1/2, 2503/1 u 1/2.²⁴ U svibnju 1910. godine Viktor Kovačić izradio je nacrt. Na ovoj kući prozori su smješteni asimetrično da bi se postiglo najpovoljnije osvjetljenje prostorija, ulaz je skroman, pročelja bez ukrasa, a volumen građevine vješto ritmiziran s glavnim plastičnim akcentom u natkrivenoj izbočenoj lađi koja cijeloj zgradi daje poseban karakter. Težište je stavio na intiman obiteljski karakter građevine, otvarajući je prema vrtu, a ne prema ulici, podcrtavajući neke detalje, kao što su lađa, izbačena streha, zaobljeni prozor u prizemlju. Na taj je način uspio ostvariti posebnu povezanost s pejzazom.

Na broju 2 nalazi se atelijer profesora Frangeša, za koji je nacrt izradio Rudolf Lubinsky. Atelijer je jednokatan. Iz zapisnika o skupštini gradskog zastupstva slob. i kr. glavnog grada Zagreba, održanoj 26. lipnja 1925., u čl. 40 b) pod br. 75.329-I-1924. vidi se da je odobreno odstupanje zemljišta k.č. br. 2500/1 – a u površini oko 113 č. hvati, prof. Robertu Frangešu, kiparu iz Zagreba, za gradnju obiteljske kuće i atelijera na Rokovu perivoju. U zamjenu on je obvezan gradu darovati određene umjetnine.²⁵

Rokov perivoj br. 4 – Vlasnik ove zgrade, građene 1928. godine, još je jedan umjetnik – prof. Jozo Kljaković. To je prizemnica za koju je nacrt izradio Stjepan Planić. Zapisnik gradske skupštine od 2. ožujka 1926. pod brojem V/39/b također pokazuje da je odobren odstup zemljišta na Rokovu perivoju Jozi Kljakoviću.²⁶ Danas se u ovoj kući nalazi likovni centar.

Rokov perivoj br. 5 – Iz Upitnice o vlasniku, namjeni zgrade, godini izgradnje i broju kuće na Rokovu perivoju br. 5 vidi se da je vlasnik

Ljubo Babić. To je jednokatnica za stanovanje, s građevinskom i uporabnom dozvolom, te svim komunalnim i infrastrukturnim priključcima. Izgrađena je 1927. godine. Nacrt je izradio ing. Stjepan Hribar.²⁷

Rokov perivoj br. 6 – Kao i kuća Roberta Frangeša, i ovo je jednokatnica za stanovanje u kojoj se nalazi i umjetnički atelijer. Izgrađena je 1923. godine, a vlasnica je Nasta Rojc-Senoa. U početku je kućni broj ove zgrade bio 3, ali poslije se grade neke nove građevine i dodjeljuje joj se broj 6. Građevinska dozvola br. 13215-XII-A-1922 dodijeljena je Nasti Rojc-Senoa za jednokatnu vilu na Rokovu perivoju br. 3 (sada br. 6).²⁸

Rokov perivoj br. 7 – Ova stambena jednokatna vila napravljena je po nacrtima Ehrlicha i Kovačića iz travnja 1913. godine. Prvi je vlasnik dr. Stanko Švrljuga koji dobiva građevinsku i uporabnu dozvolu za kuću na Rokovu perivoju br. 4, no poslije se provodi prenumeracija i to postaje Rokov perivoj br. 7. Vila poslije mijenja vlasnika i dr. Branko Kunić joj dograđuje sobu što izvodi građevinsko poduzeće Josipa Anderlicha iz Zagreba.²⁹

Rokov perivoj br. 8 – Vlasnik ove vile, izgrađene 1921. godine, bio je Hugo Deutsch. To je stambena prizemnica s mansardom (Sl. 14.). Nacrt je 1914. godine izradio Ernest Ehrlich.³⁰ Ovom zgradom zaokružena je izgradnja na Rokovu perivoju te je izvršeno povezivanje s Josipovcem, koji se nalazio na sjevernoj strani i koji je izgrađen u drugoj polovici 19. stoljeća, također kao kolonija ljetnikovca i vila.

Alexanderove stube – Od početka 20. stoljeća do Drugoga svjetskog rata mnoge se gradske stube izvode kao autorska djela unikatnog oblikovanja. Tu više nema shvaćanja o standardiziranom dizajnu koji može varirati prema potrebi, već nadvladava svijest o uvijek posebnom oblikovanju. U sklopu Gradskega građevnog ureda arhitekt Antun Ulrich izveo je stube iz Dežmanova prolaza na Rokovu perivoju 1936. godine.³¹ Alexanderove stube što vode na Rokov perivoj veći su građevinski zahvat uklopljen u prirodnu padinu koji slijedi njezinu konfiguraciju.

VEGETACIJA I PERIVOJNA OPREMA

VEGETATION AND GARDEN ELEMENTS

Rokov perivoj smješten je na polioleptocenskim sljuncima, pijescima i glinama. U regio-

²³ DAZG – Rokov perivoj 1-8, spis br. 1370

²⁴ DAZG – Rokov perivoj 2 i 3, spis br. 390

²⁵ DAZG – Zapisnik o skupštini gradskog zastupstva slob. i kr. glavnog grada Zagreba od 26. lipnja 1925.

²⁶ DAZG – Rokov perivoj 4, spis br. 137

²⁷ DAZG – Rokov perivoj 2 i 3, spis br. 390

nalnom pogledu pripada južnim obroncima uzdignutog horsta Medvednice (Sl. 15.), odnosno predjelu prijelaza u savsku depresiju. Dominantan je tip tla distrično smeđe tlo.³²

Zapadni dio Rokova perivoja od kapele sv. Roka pa uz južni rub padina čini manja grupacija običnih bagrema (*Robinia pseudoacacia*), javora (*Acer campestre*) i običnog jasena (*Fraxinus excelsior*). Uz rub se može naći i po koja *Thuja orientalis* (obična azijska tuja), *Prunus cerasifera* (mirobalanina prunika) i *Ailanthus altissima* (obični pajasen). Prostor neposredno uz Rokovu ulicu ispred kućnih brojeva od jedan do pet čine: *Pinus nigra* (crni bor), *Thuja orientalis*, *Acer campestre* (javor), *Prunus spinosa* (trnina), *Fraxinus excelsior* (obični jasen), *Prunus cerasus* (višnja) i *Catalpa bignonioides* (obična katalpa). Sjevernu granicu Rokova perivoja, koja se proteže od kućnog broja 7 prema Alexanderovim stubama na istok, čine: *Fraxinus excelsior* (obični jasen), *Catalpa bignonioides* (obična katalpa), *Ailanthus altissima* (obični pajasen), *Acer pseudoplatanus* (gorski javor). Sjeveroistočni dio Rokova perivoja, uz Alexanderove stube, sadrži nekoliko grupacija preostalog bagrema (najviše u odnosu na ostatak perivoja) – *Robinia pseudoacacia* (obični bagrem). U središnjem dijelu, gdje se danas nalazi dječje igralište, na njegovoj sjevernoj strani nalaze se *Chamecyparis lawsoniana* (pačempres), dva obična divlja kestena (*Aesculus hippocastanum*), a južnije *Laburnum anagyroides* (obični negnjil), te na istočnoj strani *Fraxinus excelsior* (obični jasen).

Biljni fond Rokova perivoja sastoji se od ukupno 19 vrsta, a najzastupljenije su vrste *Acer campestre* (javor) – 63 komada, *Fraxinus excelsior* (obični jasen) – 60 komada, te *Robinia pseudoacacia* (obični bagrem) – 8 komada i *Ulmus minor* (brijest obični) – 8 komada.

Nekada su Zagrepčani, da bi strmine osigurali od odronjavanja, a možda i da spriječe prilaz nepozvanima do svojih kuća, sadili živice od bodljikavih bagrema. Drugi dio bagremovih gajeva nastao je u blizini vinograda kako bi služili kao kolje za podizanje loze. Jedini preostali dio prostora Rokova perivoja gdje danas postoje bagremi jest istočni dio uz Alexanderove stube. Pretpostavlja se da su jezuiti prvi donijeli bagrem u Zagreb u 17. stoljeću pri dolasku u Zagreb, gdje su osnovali svoj samostan, zagrebačku gimnaziju i vilu kod crkvice sv. Franje Ksaverskog. Veka je vjerojatnost da je bagrem uvezla komanda

SL. 15. ROKOV PERIVOJ, ZRAČNA SNIMKA
FIG. 15 ST ROK'S PARK, AERIAL VIEW

Vojne krajine koja je u 18. stoljeću bila u Zagrebu.³³ Neka od najstarijih stabala bagrema nalaze se, između ostalih, i na Rokovu perivoju, te na Ribnjaku, iznad Dijanina kupališta i u vrtu osnovne škole u Varsavskoj ulici.

VALORIZACIJA PERIVOJA

EVALUATION OF GARDENS

Kulturno-povijesna vrijednost perivoja – Najcesca urbanistička tema između dva rata bile su regulacije manjih gradskih dijelova, trgova, blokova i ulica. Neke su regulacije bile izvođene u cijelosti, a neke samo djelomično. Tijekom 19. stoljeća izvođene su regulacije gradova uglavnom kao djelo gradskih nadležstava i inženjera geodeta (uređenje Rokova perivoja 1910. godine). Hortikulturno oblikovanje gradskih ambijenata uvijek je bilo nazočno u planovima. Širim hortikulturnim oblikovanjem bavile su se gradske komunalne službe, gdje je Antun Ulrich u sklopu gradskog ureda oblikovao moderne stube iz Dežmanova prolaza na Rokov perivoj (Alexanderove stube) i stube u Dvorničičevoj ulici (1936. godine) s pripadajućom rasvjetom. U tom je razdoblju hortikulturno oblikovan i Kresimirov trg (1938. godine, autor Ciril Jeglič), a J. Seissel daje osnovnu koncepciju hortikulturnog rješenja Medveščaka (Ulica M. Pijade).

Arhitekti hrvatske međuratne generacije stvorili su tada nove socijalne i humane poglede na planiranje grada i moderna je usla u pore

28 DAZG – Rokov perivoj 6, spis br. 390-19815-46

29 DAZG – Rokov perivoj 7, spis br. 1370-390

30 DAZG – Rokov perivoj 8, spis br. 1370

31 PREMEL, 1988: 27, 43, 44

32 JURKOVIC, 1989: 2

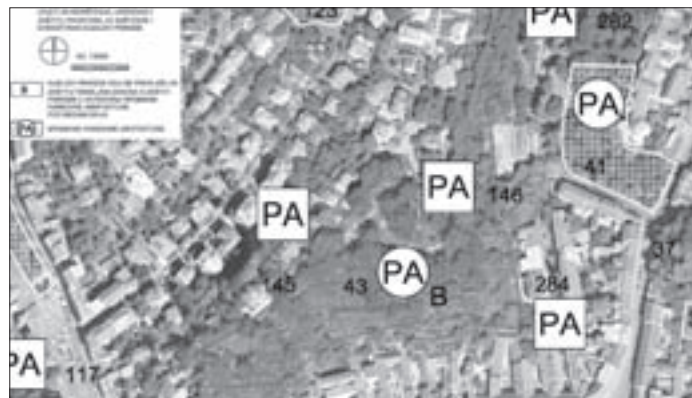
33 URBAN, 1965: 75

SL. 16. ROKOV PERIVOJ 2010. GODINE
FIG. 16 ST Rok's PARK, 2010

SL. 17. PRIKAZ ZAŠTITE ROKOVA PERIVOJA PREMA
KONZERVATORSKOJ PODLOZI GRADSKOG ZAVODA
ZA ZAŠTITU SPOMENIKA KULTURE I PRIRODE

FIG. 17 PROTECTION OF ST ROK'S PARK, CONSERVATION
STUDY OF THE CITY INSTITUTE FOR PROTECTION OF
CULTURAL AND NATURAL MONUMENTS

urbanoga života i postala stvarni oblikovatelj toga doba. Značenje Rokova perivoja to je veće, budući da sadrži Alexanderove stube i osam urbanih vila kao element gradskog prostora u parkovnoj slici perivoja (Sl. 16.). Realizacija ljetnikovaca, tj. vila, s propisanim uvjetima izgradnje po uzoru na engleske *cottage četvrti* na mjestu planirane terase-vidikovca (realizacija prema prvotnom planu V. Kovačića) i namjenski kao najznačajnija likovna kolonija daje kulturno-povijesnu vrijednost perivoja kao memoriju 'moderne'.

Urbanistička vrijednost perivoja stoga je i svojevrsna 'memorija prostora' (osim razdoblja moderne) i mjesto 'memorije' nekadašnjeg groblja uza zavjetnu kapelu Zagrepčana, kapelu sv. Roka. Paralelne staze s Rokovom ulicom svjedoče o toj transformaciji, a sljedeća urbanistička vrijednost jest ostvarenje komunikacije Donjega grada sa sjevernim zelenim obroncima i ostvarenje panoramske slike na Donji grad.

Perivoj je smješten na brežuljkastom terenu pa se u doživljajnoj slici razlikuje od perivoja u nizinskom dijelu. Položaj mu, naime, omogućuje širinu perspektive, korištenje okolnog pejzaža. Doživljajna slika nije vezana samo na perivoj i introvertirane parkovne interijere. Okolni krajolik ne pripada perivoju fizički, ali mu pripada vizualno. Vile, tj. ljetnikovci, nenametljivo su uklopljene u okolni pejzaž, kao i kapelica sv. Roka. Središnji prostor perivoja javni je park s panoramskom slikom na južni dio Zagreba.

Pristup Rokovu perivoju vezan je za pješački promet (osim sa sjeverne strane). Kretanjem kroz Alexanderove stube, kroz istočnu zelenu padinu Rokovca, 'introvertirani' pješak dolazi do točke iznenađenja – uspevši se na Rokov perivoj, pruža se vizura i doživljaj prostora, 'otvorenost' prema Zagrebu. Upravo je to najveća vrijednost Rokova perivoja.

Urbanističkim je planovima perivoj tretiran kao zeleni prostor na brežuljkastoj padini, u početku kao rezultat usklađivanja javnog i

privatnog interesa (privatan je interes bio rezerviran za određenu klijentelu). Prijedlozi planiranih paralelnih ulica s Ilicom, koji su ostali nerealizirani, omogućili su da se spriječi širenje izgradnje i da južna padina ostane netaknutom. S. Knežević navodi da bi probijanje Arnoldove ulice stvorilo novi karakter Rokova perivoja i južnih padina. Planirano je da uz te ulice postoji izgradnja socijalnog stanovanja, a ne samo rezidencijalnih vila.

Urbanističko značenje perivoja povezano je s kontekstom razvoja Iličkoga trga (Pejačevićeva, današnjeg Britanskog). Druga regulatorna osnova iz 1887. najznačajnija je u doprinosu osmišljavanja stvaranja javnih prostora, promenade, trgova i stuba te se upravo njome daje akcent stvaranja novoga Britanskog trga, pretvaranja groblja u perivoj i stvaranje središnjega tržišnog prostora, mjesta društvenih zbivanja, koji bi bio povezan komunikacijama sa sjevernim dijelovima grada. Rokov perivoj je u urbanističkom pogledu postao sponom sjevernih padina Gornjega grada i veza s Donjim gradom, središnja poveznica, kao zelena površina koja je spriječila degradaciju južnih padina prema Ilici od daljnjih degradacija.

SMJERNICE I PROPOZICIJE ZA ZAŠTITU PROSTORA

GUIDELINES AND PROPOSALS FOR ENVIRONMENTAL PROTECTION

Prema čl. 87. Odluke o donošenju Generalnoga urbanističkog plana Rokov perivoj pripada prostoru parkovne arhitekture koji se predlaže za zaštitu na temelju Zakona o zaštiti prirode u kategoriji spomenika parkovne arhitekture. Prema Zakonu o zaštiti prirode, spomenik parkovne arhitekture je artifično oblikovan prostor koji ima veću estetsku, stilsku, umjetničku, kulturno-povijesnu ili znanstvenu vrijednost. Na spomeniku parkovne arhitekture i u njegovoj neposrednoj blizini nisu dopušteni zahvati kojima bi se promijenile ili narušile njegove neiz-

mijenjene vrijednosti. Procedura proglašavanja zaštićenim spomenikom parkovne arhitekture ista je kao i kod prije spomenutoga zaštićenog krajolika i spomenika prirode. Mjere zaštite propisuje Poglavarstvo Grada Zagreba, uz suglasnost Ministarstva zaštite okoliša i prostornog uređenja. Po načinu vrtnog i parkovnog oblikovanja, spomenici parkovne arhitekture oblikovani su kao: perivoj, botanički vrt, arboretum, gradski park, drvo-red, skupina i pojedinačno stablo. Temeljni kriteriji za zaštitu i utvrđivanje spomeničkih vrijednosti pojedinog objekta parkovne arhitekture jesu: očuvanost objekta, povijesno-stilska prepoznatljivost, cjelovitost i izvornost povijesnoga prostora vrta, perivoja, parka, drvoreda ili kojega drugog oblika parkovnog oblikovanja, estetska očuvanost i vrijeme nastanka.

Znatno su šire određivani kriteriji zaštite parkovne baštine u talijanskoj povelji ICOMOS – IFLA o povijesnim vrtovima, koji se očituju već u uvodnoj definiciji povijesnoga vrta, koja glasi: „Povijesni vrt je arhitektonska i biljna kompozicija koja sa stajališta povijesti ili umjetnosti ima opće društveno značenje i kao takav se smatra spomenikom.”

Temeljni cilj i zadatak evidentiranja objekata parkovne arhitekture jest da se zaštite i očuvaju autentični prostori kao dokaz razvoja parkovne misli tijekom ranih povijesnih razdoblja i događanja. Parkovno oblikovani prostori čine integralnu cjelinu sa spomenicima arhitekture i dio su kulturno-povijesne baštine. Djelatnost zaštite prirode u Hrvatskoj zasniva se na odredbama Zakona o zaštiti prirode. Prema odredbama toga zakona priroda je kao cjelina pod zaštitom, a samo određeni dijelovi žive i nežive prirode, koji su zbog znanstvene, kulturno-obrazovne, povijesne ili estetske vrijednosti od posebnoga značenja za Hrvatsku, stavljaju se pod posebnu zaštitu. Prostor Rokova perivoja upisan je u registar Zakona o zaštiti prirode pod rednim brojem 43, u red zaštićenih objekata koji se predlažu za zaštitu u kategoriji spomenik parkovne arhitekture (oznaka PA), grafički prikaz; iz GUP-a 2010., Uvjeti za korištenje, uređenje i zaštitu prostora, 4C Zaštićeni i evidentirani dijelovi prirode (Sl. 17.).

Istraživanje baštine parkovne arhitekture provodi se na osnovi pisane, grafičke, kartografske i suvremene građe. Temeljem izvora utvrđuje se vrijeme nastanka nekog objekta parkovne arhitekture, njegova izvorna namjena i koncepcija, te razvoj i promjene do današnjeg dana. Sintezom dostupnih i različitih izvora moguće je provesti znanstvena vrjednovanja objekta parkovne arhitekture. Planom postojećeg stanja analizira se sadržaj vrtno-arhitektonskih i bioloških elemenata. Tehnička dokumentacija postojećeg stanja

kompletira se nizom fotografija kojima se dokumentiraju vedute i vizure parkovnog prostora te svi vrtno-arhitektonski objekti i najvrjedniji primjerci biljaka. Zaštita i obnova povijesno-parkovne arhitekture sagledava prostorno-pejsažne i urbanističke elemente okolinoga prostora, kao što su: topografske specifičnosti, vrjednovanje prostora, prostorne odnose s urbanističko-arhitektonskim ansamblima, odnos perivoja i pejsaža, vrjednovanje vizura, namjena i korištenje perivoja, pješački i kolni promet, kompatibilnost sadašnje namjene s perivojem i mogućnost budućeg korištenja, odnos urbanističkih i prostornih planova prema povijesno-parkovnoj arhitekturi.

Mogućnost obnove perivoja – U obnovi povijesnih parkova i perivoja rijetko se primjenjuje jedna metoda, najčešće je to kombinacija ovih metoda: konzervacija, revitalizacija, restauracija, rekonstrukcija, replika i rekonpozicija. Konzervacija kao osnovna metoda zaštite povijesne parkovne arhitekture primjenjuje se kada je perivoj toliko očuvan da nije potrebna nikakva intervencija osim održavanja. Budući da tlocrtna kompozicija perivoja nije isključiv rezultat prijedloga nekoga planiranog rješenja, perivoj se ne održava prema tomu planiranom stanju.

Ovdje je još 1992. godine primijenjena metoda rekonstrukcije u dijelu perivoja gdje je postavljena skulptura „Elegija”. Prema ovoj metodi rekonstrukcije (ostvarenje vizije mogućega parkovnog prostora) potrebno je dopuniti nekadašnji biljni fond (bagreme). S obzirom na namjenu, to je javni park, nedovoljno istaknut na urbanoj slici grada. Moguće je ovdje primijeniti metodu revitalizacije širega prostora okoliša Alexanderovih stuba te funkcionalno povezati perivoj s ljetnikovcima radi promicanja kulture i umjetnosti, pa tim značenjem spriječiti devastaciju prostora (novom izgradnjom), zacetu na početku Rokove ulice. Namjena perivoja trebala bi ostati javni park sa saniranom urbanom opremom, novom rasvjetom i cjelokupnom obnovom okolnih ljetnikovaca, prvih rezidencijalnih vila u sjevernom dijelu grada kao umjetnička kolonija.

ZAKLJUČAK

CONCLUSION

Rokov perivoj jedinstven je perivoj u topografskoj slici grada, brežuljak koji spaja Donji i Gornji grad, u urbanističkoj slici grada jedinstven po vizuri na Donji grad i doživljajnoj slici perivoja, te specifičan po ljetnikovcima i umjetničkoj koloniji kojima pripada. Od mjesta groblja uza zavjetnu kapelu sv. Roka do javnoga parka, perivoju pripada mjesto spomenika parkovne arhitekture.

LITERATURA

BIBLIOGRAPHY

1. BARLE, J. (1896.), *Župa Sv. Marka*, Zagreb
2. DOBRONIĆ, L. (1955.), *Teritorijalni razvoj Zagreba, prema etapama u numeriranju kuća u XIX. stoljeću*, „Čovjek i prostor”, 2: 29-30, Zagreb
3. DOBRONIĆ, L. (1960.), *Periferija Zagreba u 19. stoljeću*, „Iz starog i novog Zagreba II – Edicija Muzeja grada Zagreba”, 271-297, Zagreb
4. DOBRONIĆ, L. (1962.), *Izgradnja Zagreba u 19. stoljeću*, „Vijesti muzealaca i konzervatora Hrvatske”, poseban otisak, 11: 5, Zagreb
5. DOBRONIĆ, L. (1965.), *Zagrebački vrtovi i parkovi u 19. stoljeću*, „Hortikultura”, 2-3: 5-13, Split
6. DOBRONIĆ, L. (1983.), *Graditelji i izgradnja Zagreba u doba historijskih stilova*, Društvo povjesničara umjetnosti Hrvatske, Zagreb
7. FRANKOVIĆ, E. (1980.), *Urbanističko planiranje Zagreba od 1945-1985*, „Čovjek i prostor”, 27 (322): 20, Zagreb
8. FRANKOVIĆ, E. (1988.), *Lenucijeva era*, „Arhitektura”, 204-207: 104, Zagreb
9. FROLICH, Z. (1965.), *Problematika zagrebačkih groblja*, „Hortikultura”, 2-3: 47-49, Split
10. GOSTL, I. (1994.), *Zagrebački perivoji i promenade*, Školska knjiga, Zagreb
11. HORVAT, R. (1942.), *Prošlost grada Zagreba*, Zagreb
12. JURKOVIĆ, M. (1989.), *Prilog izučavanju egzotične dendroflore zagrebačkih perivoja*, „Hortikultura”, 1-4: 2, Zagreb
13. KIŠ, D. (1998.), *Hrvatski perivoji i parkovi*, Algoritam, Zagreb
14. KLAJČIĆ, B. (1981.), *Rječnik stranih riječi*, Zagreb
15. KNEŽEVIĆ, S. (1996.), *Zagrebačka zelena potkova*, Školska knjiga, Zagreb
16. KNEŽEVIĆ, S. (2003.), *Zagreb u središtu*, Barbat, Zagreb
17. KOLACIĆ, Z. (1978.), *Zagrebački parkovi*, „Vizije i ostvarenja”, 33-38, Zagreb
18. MARUŠEVSKI, O.; JURKOVIĆ, S. (1992.), *Maksimir*, Školska knjiga, Zagreb
19. OBAD ŠCITAROCI, M. (1996.), *Parkovna arhitektura kao element slike grada*, „Prostor”, 4 (1/11): 79-94, Zagreb
20. OBAD ŠCITAROCI, M. (1992.), *Hrvatska parkovna baština – zaštita i obnova*, Školska knjiga, Zagreb
21. PREMIERL, T. (1990.), *Hrvatska moderna arhitektura između dva rata*, Nakladni zavod Matice hrvatske, Zagreb
22. PREMIERL, T. (1988.), *Stube moderne*, „Život umjetnosti”, 43-44: 25-29, Zagreb
23. REGULA, Lj. (1998.), *Botanički vrt Zagreb*, Kronus, Zagreb
24. SCHNEIDER, A. (1928.), *Perivoji, vrtovi i setališta u starom Zagrebu*, Narodna starina, Zagreb
25. SZABO, D. (1971.), *Stari Zagreb*, Zagreb
26. URBAN, S. (1965.), *Zagreb u aspektu bagrema*, „Hortikultura”, 2-3: 74-76, Split
27. VUKELIĆ, J.; RAUS, D. (1998.), *Šumarska fitocenologija i šumske zajednice u Hrvatskoj*, Šumarski fakultet, Zagreb
28. ZRINJEVCAN (1940.), *Zagrebački perivoj*, „Zagreb – revija društva Zagrepčana”, 8 (2): 38-47, Zagreb
29. *** (1894.), *Obrazloženje osnove građevnog reda za slobodni i kraljevski glavni grad Zagreb*, sastavio gradski vječnik Adolf Hudovsky po nalogu gradskog načelnika Adolfa Mosinskya, Zagreb
30. *** (1966.), *Likovna enciklopedija: Grob i groblja*, sv. 2, Zagreb
31. *** (1974.), *Veliki arhitekti i njihova djela – Viktor Kovačić*, „15 dana”, 8 (4-5): 24-25, Zagreb
32. *** (1985.), *Leksikon ikonografije, liturgike i simbolike zapadnog kršćanstva*, Zagreb
33. *** (1902.), *Slobodni i kraljevski zemaljski glavni grad Zagreb od godine 1892. do godine 1902.*, sastavljeno po službenim podatcima, digitalizirana knjiga, Knjižnice grada Zagreba, 2008., Zagreb

IZVORI

SOURCES

ARHIVSKI IZVORI

ARCHIVE SOURCES

1. Urbanistički zavod grada Zagreba [UZGZ], Britanski trg 12, Zagreb
2. Zavod za prostorno uređenje grada Zagreba [ZZPUGZ], Republike Austrije 18, Zagreb
3. Gradski zavod za zaštitu spomenika kulture i prirode [GZZSK], Kuševičeva 7, Zagreb
4. Državni arhiv grada Zagreba, Ostavština Dragutina Hirca, 1853.-1918., kutija br. 1 [DAZG-DH], Opatička 29, Zagreb
5. Državni arhiv grada Zagreba, Rokov perivoj [DAZG], Opatička 29, Zagreb
6. Muzej grada Zagreba [MGZ], Opatička ulica 20, Zagreb
7. Regionalni zavod za zaštitu spomenika kulture i prirode [RGZZSK], Ilica 17, Zagreb
8. Arhiv Župe sv. Marka u Zagrebu [ŽSM], G.III 2XV1, Markov trg 5, Zagreb

INTERNETSKI IZVOR

INTERNET SOURCE

1. www.apis-it.zagreb.hr

IZVORI ILUSTRACIJA

ILLUSTRATION SOURCES

- Sl. 1., 16. ZPUGZ, podloga na katastru, crtež: J. Sirovec
- Sl. 2. ZPUGZ, podloga na Hrvatskoj osnovnoj karti, precrtala J. Sirovec
- Sl. 3., 4. MGZ, precrtala J. Sirovec
- Sl. 5. KNEŽEVIĆ, 2003: 65; precrtala J. Sirovec
- Sl. 6. RGZZSK
- Sl. 7., 10., 12., 14. Foto: J. Sirovec
- Sl. 8. RGZZSK
- Sl. 9., 11., 15., 17. ZPUGZ
- Sl. 13. ŽSM, G.III 2XV1

SAŽETAK

SUMMARY

ST ROK'S PARK IN ZAGREB

St Rok's Park is situated on the south slope of Medvednica Mountain which forms a connection with Zagreb's Lower and Upper Town. Its location offers a unique view of Lower Town, and can be accessed from three sides. St Rok's Street, running from British Square, gives access to the garden from the west, Alexander Stairs in Dežman Street lead to it from the east and I. G. Kovacic Street, former Josipovac, enters the garden from the north. Rocco Garden includes the green areas, St Rok's Chapel and the space around it, a section of the garden with the Elegy sculpture, Alexander Stairs and eight summer residences belonging to the following people and/or families: Auer (1911, architect V. Kovacic), R. Franges (1910, architect V. Kovacic), Franges (1910, architect V. Kovacic), J. Kljakovic (1928, architect S. Planic), Lj. Babic (1927, architect S. Hribar), N. R. Senoa (1923), H. Deutsch (1914, architect Ehrlich), and the residential villa at 7 Rocco Street (1913, architects Ehrlich and Kovacic).

The site of the present St Rok's Park had been used for a cemetery since 1647. That year, following a plague epidemic, a votive chapel of St Rok was built on the site (called *Penezna gorica* at the time) and the adjacent area spreading towards the northeast was turned into a cemetery – Rok's Cemetery *Rokovac* (the area is still called by that name). It closed on 2 July 1877 before the opening of the central cemetery of Mirogoj in 1876. In 1904 the City Council decided to conduct exhumation at Rocco Cemetery and turn it into a garden. The project also included the construction of stairs next to the property of a firing range which would lead to the future *Rokovac*, and the construction of a passage in the large building block in Ilica Street (house no. 40) which would give access to the area of Tuskanac. The transformation project ended in 1909 resulting in the creation of the garden which has undergone no considerable changes up to the present day. Although there had been more radical proposals for the design of St Rok's Park, shown in certain plans of the city, they were never accepted. The 1982 unpublished manuscript entitled St Rok's Chapel and written by Žarko Domjan for the occasion of the 300th anniversary of the Chapel, states that the garden was designed by the archi-

tect Viktor Kovacic in the early 20th century, when the area was developing into a sort of artists' colony (Auer, Franges, Kljakovic, Babic, Nasta Rojc, Hegeđusic).

During the 19th century the master plans of cities and towns were most often executed by the local governments and geodesists (design of St Rok's Park in 1910). Landscape design of urban areas was always part of the plans and was under the jurisdiction of the city's utility services within which Antun Ulrich worked on the designs for the modern stairs leading from Dežman Passage to St Rok's Park (Alexander Stairs) and the stairs in Dvornic Street (1936) together with their lighting designs. During the same period garden design was used for Kresimir Square (1938, architect Ciril Jeglic) and J. Seissel developed a basic concept for the landscape design of Medvescak Park (M. Pijade Street). Apart from the construction of Alexander Stairs, the period from 1909 and 1927 saw the conceptual formation of St Rok's Park a modern residential quarter in the periphery of Zagreb, containing summer residences, or villas built according to prescribed designs, modelled on English country cottages, which make the cultural-historical value of the garden.

What makes this garden significant in the urban layout of the city is a certain memory of place transformation of the former cemetery into a garden, witnessed by the paths running parallel to Rok's Street, the link it forms between Lower Town and the north green slopes, and the experience of the view of Lower Town offered by the garden. The development of the garden is contextually connected with the development of Ilicki Square (former Pejacic and the present British Square). According to the second master plan from 1887 Zagreb received many squares and promenades and in that context St Rok's Park gave prominence to the new British Square making it a place of social events by connecting it with the north part of the city. The 1923 plan shows a new street, Arnold Street (designed by Lenuci and Ehrlich, 1910) which had been envisaged for construction in the regulation plan of the garden. However, the failure to build the street in effect saved the south slopes facing Ilica Street and St Rok's Park from devastation.

St Rok's Park was included into all urban plans except in the 1971 Master Plan which proposed the area of St Rok's Park for residential use and aggressive implementation of roads and new buildings threatening thus to violate the 19th century urban structure of Lower Town. The concepts proposed by the 1971 plan were not accomplished. The garden was later envisaged (by the 1986 Master Plan and the 1987 Detailed Urban Plan) as a relict of indigenous vegetation of pedunculate and sessile oak.

The present layout of St Rok's Park partially resulted from the space of the former cemetery divided into two sections by a path, which was subsequently added with another two paths. The south path runs along the hill, while two other two paths lead toward the north and the Tuskanac Forest Park. The paths divide the garden into four sections. The south section spreads from St Rok's Chapel to Alexander Stairs, whereas the remaining area is divided into three parallel parts. The first of the three parts stretches along Rok's Street and comprises four pathways. The second, central part entirely faces the Tuskanac Forest Park with which it is visually connected. The third part is a triangle containing stairs in the east which form the only communication with the surrounding on that side of the garden. The central part of the present St Rok's Park was planned to receive the Elegy sculpture made in 1910 by the sculptor R. F. Mihanovic when the site had still been used as a cemetery. However, it was placed in the garden as late as 1994 according to the design by architects M. Kranjc and J. Pibernik. The overall significance of St Rok's Park is not represented by its layout but the garden elements, the views it offers, its summer residences (from the house no.1-8), Alexander Stairs and St Rok's Chapel. The dendrological value of the garden is attested by 19 different surviving species, the most frequent of which are *Acer Campestre* (Field Maple), *Fraxinus Excelsior* (Common Ash) and Acacia as a remnant of the species indigenous to the south slopes facing Ilica Street. St Rok's Park belongs to the area which has been proposed for protection based on the Law on the Protection of Nature, in order to be included in the category of protected landscape architecture.

DRAGICA BAREŠIĆ
JASMINA SIROVEC

BIOGRAFIJE

BIOGRAPHIES

DRAGICA BAREŠIĆ, dipl.ing.arh. Članica je radne grupe za izradu Prostornoga plana grada Zagreba, Generalnoga urbanističkog plana grada Zagreba. Poslijediplomski znanstveni studij „Prostorno planiranje, urbanizam i parkovna arhitektura” apsolvirala je 2005. godine.

JASMINA SIROVEC, dipl.ing.arh. Član je radne grupe pri izradi Generalnoga urbanističkog plana grada Zagreba. Poslijediplomski znanstveni studij „Prostorno planiranje, urbanizam i parkovna arhitektura” apsolvirala je 2005. godine.

DRAGICA BAREŠIĆ, Dipl.Eng.Arch. She is a member of the Working Group for the creation of the Spatial Development and Master Plan of the city of Zagreb. In 2005, she attended postgraduate courses Spatial Planning, Urbanism and Landscape Architecture.

JASMINA SIROVEC, Dipl.Eng.Arch. She is a member of the Working Group for the Creation of the Master Plan of the City of Zagreb. In 2005, she attended postgraduate courses Spatial Planning, Urbanism and Landscape Architecture.

